

Recensio

Korunk. Reformáció 500

Fórum – kultúra – tudomány. Harmadik folyam, XXVII/9., 2017. szeptember.

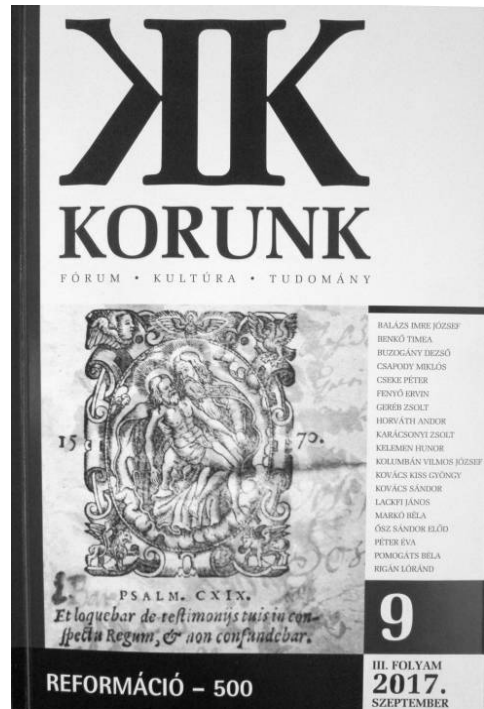
Geréb Zsolt (vendégszerkesztő), Kovács Kiss Gyöngy (főszerkesztő).

ISSN 1222-8338, 127 old.

A Reformáció 500. évfordulója olyan jelentős esemény, amely nemcsak a protestáns egyházakat érinti, hanem az egész európai társadalmat. A *Korunk* kulturális és tudományos folyóirat ezért tartotta fontosnak, hogy a szeptember havi lapszámot a reformáció témájának szentelje. A szerkesztőbizottság engem kért fel mint a *Korunk* Baráti Körének tagját, hogy vállaljam el a szerkesztés feladatát társ-szerkesztői minőségben. A felkérésnek örömmel tettem eleget.

Most, hogy a kezünkbe vehetjük a *Reformáció 500.* című lapszámot, megelégedéssel mondhatom, hogy szerkesztői fáradozásunk nem volt hiábavaló. A *Korunk* folyóirat külső arcu-lata és a grafikai illusztrációk méltó keretet biztosítanak a gazdag belső tartalomnak. Köszönettel tartozunk ezért Kovács Kiss Gyöngy főszerkesztő asszonynak és a technikai szerkesztőknek. Az illusztrációs anyagot Kurta József Tibor, a Kolozsvári Pro-
testáns Teológiai Intézet főkönyvtárosa által rendezett „*Libri Peregrinantes.*” Erdélyi protestáns diákok külföldi egyetemjára könyveik tükrében című kiállítás könyveinek képei biztosították, amelyeket Biszak Szabolcs fényképeiből válogattak össze.

Kevés olyan folyóirat van Erdélyben, amelyik a hónap első hetében ki-

hozza a nyomdából az új lapszámot. Ilyen közöttük a kolozsvári *Korunk*.

A szerkesztés feszült hangulatáról szól, Lackfi János magyarországi költő *Hivatali hajnal* című verse, amely átmenetet képez a lapszám első és második tömbje között (65–67. old.). A költő Kántor Lajos (Kolozsvár, 1937. augusztus 7. – Kolozsvár, 2017. július 22.) főszerkesztő emlékezetének szentelte a verset. Ennek zárószakasza azt jelzi, hogy a belső lelki értékek súlyosabbak, mint a kívülről ránk erőltetett

és súly nélküli eszmék, illetve rendszerek:

*Szemféhéreden vérágú fa,
ágbogán szembogarad,
odabenn lenne a világ helye,
de féjed pürhabbal fújíták tele,
nem birtokolod magad.*

Ebből a bezártságból akart kitörni Luther Márton Ágoston-rendi szerzetes. Ezért mondhatjuk, hogy a reformáció központi gondolata a *szabadság*. Luther olyan megújulási mozgalmat indított el a középkor és az újkor hajnalán, amely nemcsak a nyugati keresztyén egyház életére gyakorolt hatást, hanem egész Európa jövőjére és fejlődésére is. A reformáció elsősorban lelki megújulás volt. Luther a római katolikus egyházat akarta megreformálni. Olyan jelenségek ellen emelte fel hangját, amelyek nem tartoztak a keresztyén egyház lényegéhez, a Bibliában megrajzolt istentiszteleti élethez.

Ez a megújulási mozgalom nem Lutherrel kezdődött. Ezért foglalkoztam a bevezető tanulmányban az *előreformációval*, vagyis azokkal a belső egyházi mozgalmakkal, amelyek a 13–15. századokban kívánták visszavezetni a római egyházat a kezdetekhez, Jézus és az apostolok tanításához. Gondoljunk a ferencesekre, a valdensekre, illetve a huszitákra. Mellettük fontos szerepe volt a *humanizmusnak* is, amely a misztikus szemlélődés helyett az emberre és a teremtett világra terelte a figyelmet. A humanizmus fő képviselője Rotterdami Erasmus volt, aki az antik bölcselek írásait és a Bibliát tanulmányozta görög, latin és héber nyelven. Ő adta ki először a görög nyelvű Újszövetséget 1516-ban.

A reformáció eszméinek elterjedését a Guttenberg által feltalált könyvnyomtatás segítette. Luther programja, a 95 tétel hónapok alatt elterjedt Európában, mert röplapokon osztották szét a vásárokon, a fő gyülekezőhelyeken, a malmokban és a kocsmákban. Erdélybe a peregrinusok, a külföldi egyetemeken tanuló diákok, és a kereskedők hozták el Luther tanítását.

A középkori embert, így Luthert is a lélek halál utáni sorsa, az üdvösség és kárhozat kérdése foglalkoztatta éleken. Különösen a tisztítótűztől való félelem tartotta rettegésben a híveket. Hogyan lehet szembenézni Isten ítéletével? Luther mint szerzetes először vallási szertartások, a böjt és az imádság gyakorlása által próbálta elnyerni a bűnbocsánatot. Majd a Szentírás olvasása alkalmával jött rá arra, hogy az ítélettől csakis az Isten kegyelmébe vetett hit által szabadulhat meg Jézus Krisztus áldozata alapján. A tisztítótűztől nem a bűnbocsátó levelek megvásárlása útján lehet megszabadulni, hanem az Atya bocsánata által. Arra a következtetésre jutott, hogy a hívő ember a szentek közbenjárása nélkül, önállóan állhat meg Isten előtt, és csak tőle várhat segítséget. Ezt az alapvető felismerést fogalmazta meg a 95 tételében, amelyet a wittenbergi vártemplom kapujára szegezett ki. Emellett felemelte szavát a római kúria pénzszerzési módszerei ellen, amelyek által részben a keresztes hadjáratokat, részben a nagyszabású római építkezéseket akarták fedezni.

Amikor X. Leo pápa a tételek visszavonását követelte tőle, elégette a pápai kiátkozó levelet. Amikor pedig V. Károly császár a wormszi birodalmi

gyűlésen azt kérte, hogy vonja vissza tanítását, lelkiismeretére hivatkozott és azt mondta: *Itt állok, másként nem tehetek.*

Száz évvel korábban a konstanzi zsinat máglyahalálra ítélte Husz Jánost. Vajon Luther Márton miért nem fizetett életével. Azért, mert Bölcs Frigyes választófejedelem védelmébe vette, és Warburg várába menekítette. A reformáció sikerét a római kúriával szembe forduló fejedelemségek és királyságok autonómiatörekvései biztosították. Így a reformáció elősegítette az önálló nemzetállamok létrejöttét, a nemzeti nyelvek, irodalmak, kultúrák megszületését, illetve az önállóan, felelősen gondolkodó és cselekvő emberi magatartás kialakulását. Ezért mondhatjuk, hogy a reformáció hitbeli és erkölcsi megújulás volt egyben, és végső soron hozzájárult a római egyház megújulásához is, ugyanis a trienti zsinat (1545–1563) figyelembe vette az új tanításokat.

Luther Márton nem akart létrehozni új egyházat, az események mégis úgy hozták, hogy a belső megújulást sürgető mozgalom egyházszakadáshoz vezetett. Amikor a reformációra emlékezünk, nem szabad elfelejtenünk, hogy a megújulási lázban a reformátorok feláldozták az egyház egységét. Ezért a hálaadásnak együtt kell járnia a bűnbánattal. Az 500 éves évforduló sürgetővé teszi az egységkeresést a keresztyén felekezetek között.

A lapszámot bevezető tanulmány után (Geréb Zsolt: *Fél évszázados a nyugati keresztyén egyház reformációja*) hét dolgozat következik, amelyek a reformáció erdélyi meghonosodásáról és gyümölcseiről szólnak. Olyan teoló-

gusokról, tudósokról és egyházi vezetőkről szólnak, akik hozzájárultak a reformáció eszméinek befogadásához, az új istentiszteleti élet és rendtartás kialakításához, a protestáns iskolák felállításához és működtetéséhez. Ezen jeles személyiségek közül kiemelkedik Melanchthon Fülöp, Bod Péter, Backamadarasi Kis Gergely, Heltai Gáspár, Dávid Ferenc és Erasmus Johannis, illetve Járosi Andor. A lapszám első tömbjében a következő írások sorakoznak: Buzogány Dezső: *Melanchthon Fülöp, az erdélyi református egyház úsátyja*; Kovács Sándor: *Az unitárius reformáció nyomában*; Ősz Sándor Előd: *Erasmus Johannis kolozsvári unitárius lelképásztor könyvtárának Kálvin-kötetei*; Geréb Zsolt: *Felsőcsernátoni Bod Péter egyházi író és irodalomtörténész emlékezete*; Kolumbán Vilmos József: *A megfontolt iskolaszervező, Backamadarasi Kis Gergely*; Péter Éva: *Zsoltáréneklés Erdélyben*; Benkő Tímea: *Járosi Andor és a liturgiareform* (13–64. old).

Örvendek annak, hogy a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Református Karának tanárai és kutatói felvállalták az erdélyi reformáció legfontosabb aspektusainak feltárását a *Korunk* folyóirat olvasói előtt. Örvendek, hogy az érdeklődő olvasó bepillantást nyerhet a három erdélyi magyar protestáns felekezet életébe és lelkiségébe. Köszönet ezért a lehetőségért, köszönet a szerzők tartalmas, olvasmányos és szép írásaiért.

Geréb Zsolt

Elhangzott 2017. szeptember 26-án az Erdélyi Múzeum-Egyesület előadótermében tartott lapszámbevezetőn.